

ПРОФЕСІЙНЕ ВИГОРАННЯ В ШТАТІ ПСИХІАТРИЧНИХ ПІДРОЗДІЛІВ: РОЛЬ РОБОЧИХ УМОВ

Іоанна В. Папафанасіу, Тсарас Константінос, Елені Христодулу, Арістідес Даглас, Міхаел Куракос, Христос Клейсіаріс, Евангелос С. Фраделос (Ларісса, Афіни, Геракліон; Греція)

Метою даного дослідження є вивчення рівня професійного вигорання працівників системи охорони психічного здоров'я та можливого впливу різних факторів психічного здоров'я на професійне вигорання. У цьому дослідженні використано метод «поперекових зрізів». Була сформована вибірка з 217 співробітників, що працюють в психіатричних установах у Греції. Дані були зібрані за допомогою трьохкомпонентної структурованої анкети, що складається з запитань про особисті, професійні та демографічні дані респондентів; питання, відповіді на які допоможуть створити профіль умови праці та причини вигорання по Маслаху. середній вік склав ($39,00 \pm 8,19$) року, 75,11 % – жінки, 60,2 % – сімейні, 47,5 % членів вибірки закінчили вищі навчальні заклади (по професії 63,13 % – медсестри, 14,28 % лікарів та 22,59 % інших спеціальностей). Визначення рівня вигорання, як було встановлено, корелює з виконанням професійних обов'язків, зокрема, з сестринськими \ санітарними функціями, розумінням контексту та цілей роботи, якості співпраці між співробітниками, супутніми факторами. Встановлені найбільш значимі фактори генези професійного вигорання працівників закладів охорони психічного здоров'я. Досвід був визнаний найважливішим фактором для сектора охорони психічного здоров'я.

Ключові слова: професійне вигорання, психіатричний персонал, умови професійної діяльності.

ПРОФЕСИОНАЛЬНОЕ ВЫГОРАНИЕ В ШТАТЕ ПСИХИАТРИЧЕСКИХ ПОДРАЗДЕЛЕНИЙ: РОЛЬ РАБОЧИХ УСЛОВИЙ

Іоанна В. Папафанасіу, Тсарас Константінос, Елені Христодулу, Арістідес Даглас, Міхаел Куракос, Христос Клейсіаріс, Евангелос С. Фраделос (Ларісса, Афіни, Геракліон; Греція)

Целью данного исследования является изучение уровня профессионального выгорания работников системы охраны психического здоровья и возможного влияния различных факторов психического здоровья на профессиональное выгорание. В этом исследовании был использован метод «поперечных срезов». Была сформирована выборка из 217 сотрудников, работающих в психиатрических учреждениях в Греции. Данные были собраны с помощью трёхкомпонентной структурированной анкеты, состоящей из вопросов о личных, профессиональных и демографических данных респондентов; вопросов, ответы на которые помогут создать профиль условий труда и причины профессионального выгорания по Маслаху. Средний возраст составил ($39,00 \pm 8,19$) года, 75,11 % – женщины, 60,2 % – семейные, 47,5 % членов выборки окончили высшие учебные заведения (а по профессии 63,13 % – медсестры, 14,28 % врачей и 22,59 % другие специальности). Уровень профессионального выгорания, как было установлено, коррелируют с занятием, в частности, с сестринским/санитарным трудом, пониманием контекста и цели работы, качеством сотрудничества между сотрудниками, отягчающими факторами. Установлены наиболее значимые факторы генезиса профессионального выгорания у работников заведений охраны психического здоровья. Опыт был признан наиболее важным фактором для сектора охраны психического здоровья.

Ключевые слова: профессиональное выгорание, психиатрический персонал, рабочие условия.

УДК 373.2.015

Надійшла 21.09.2017

В. Ф. ПУЗИРНИЙ (Чернігів)

ИНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ТА СОЦІАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ

Чернігівський національний технологічний університет <1976_slava@ukr.net>

В статті звертається увага на роль інтелектуального потенціалу особистості як форми адаптації. Виходячи з літературних джерел та результатів власних досліджень, наголошується на необхідності посилення інтелектуального виховання молоді, як умови соціальної адаптації та трансформації особистості в оновленому суспільстві.

Ключові слова: Інтелект, соціалізація, адаптація, особистість, інтелектуальне виховання, психічний розвиток.

Вступ. Постійні зміни суспільного життя української нації роблять досить актуальними проблеми адаптації особистості в суспільстві, яке трансформується. В цьому сенсі дослідження зовнішніх і внутрішніх чинників адаптації людини постають як найбільш перспективні напрямки психологічної науки. В останні роки також все більше приділяється уваги значущості когнітивних функцій людини в розумінні оточуючого соціального середовища, т. б. при поясненні соціальної поведінки все частіше звертаються до когнітивного підходу. Це викликано також посиленням впливу на молодіш потужного інформаційного потоку, включаючи неkontrolьовані системою освіти дії засобів масової інформації, відеоринку, інтернету, дії нових молодіжних субкультур, нових соціальних зв'язків молодих людей і т. д., що не може не позначатися на актуалізації розвитку моральних витоків, вимагає психологічної підтримки саморозвитку, самореалізації підростаючої особистості, подальшого вивчення цієї проблеми взагалі.

В психологічній літературі адаптаційні можливості людини визначаються як «сукупність конституційно-морфологічних, фізіологічних, біоенергетичних, нейродинамічних, психічних, психологічних та інших властивостей людини, які організовані за принципом взаємоспівдії і зумовлюють здатність людини адаптуватися до конкретних вимог діяльності, умов природного та соціального середовища тощо» [1, с. 55].

Ефективною можна назвати таку регулятивну діяльність, яка відповідає умовам цілісності і системності в організації індивідуального життя в усіх його проявах. Інтелект дає людині можливість здійснення принципово нових форм діяльності, дякуючи вищому типу навчіння орієнтовній діяльності (через побудову внутрішнього плану дій). Ж. Піаже розглядав інтелект, як провідний універсальний засіб зрівноваження особистості із середовищем. Розвиток інтелекту вважав він, відбувається за двома напрямками: перший пов'язаний з інтеграцією когнітивних структур, а другий – з ростом об'єктивності індивідуальних уявлень про дійсність. На його думку інтелект – це найбільш досконала форма адаптації організму до середовища, це така когнітивна структура, яка послідовно вбирає в себе (інтегрує) всі інші, більш ранні форми «когнітивної адаптації» [2].

М. А. Холодная визначає інтелект як особливу форму індивідуально-ментального досвіду, де категорія ментальний досвід розкривається як особлива психічна реальність, що визначає властивості інтелектуальної діяльності людини, а також її особистісні якості і особливості соціальної взаємодії.

На сьогодні психологічною наукою встановлено, що в процесі психічного розвитку людини створюється відповідна ієрархія структур, які надбудовуються одна над другою, взаємодіють між собою і в той же час не зводяться одна до одної. На вершині цієї ієрархії знаходиться інтелект, який здійснює визначальний вплив на сукупність всіх адаптаційних процесів людини. Адже інтелект визначається як «стан рівноваги, до якої тяжіють всі послідовно розташовані адаптації сенсомоторного і когнітивного порядку, так само як всі асимілятивні і акомодуючі взаємодії організму і середовища» [3, 4, с. 69]. Таким чином, будучи самою удосконаленою із психічних адаптацій, інтелект виступає найбільш ефективним знаряддям взаємодії суб'єкта з оточуючим світом. В психології, патопсихології є багато наукових фактів, які вказують на визначальну роль інтелекту в розвитку креативності, так само як і в компенсації фізичного і психічного дефектів.

Мета статті полягала в теоретичному аналізі та узагальненні основних концепцій ролі інтелектуального потенціалу людини в формуванні адаптаційних можливостей. Планувалося на основі аналізу фактів з літературних джерел та результатів власних досліджень показати своє бачення ролі інтелекту людини, як універсальної форми адаптації в соціумі.

Методологія. В основі теорії функціональних систем П. К. Анохіна лежить уявлення про функції, як досягнення організмом пристосувального результату у

взаємодії з середовищем. Функціональна система виступає як одиниця інтеграції цілісного організму, яка складається динамічно для досягнення будь-якої пристосувальної діяльності. Взаємодія організму з середовищем являє собою, по Анохіну, ієрархію функціональних систем, яка постійно ускладнюється в процесі еволюції. Отже, психіку людини можна розглядати як функціональну систему організму, спрямовану на підтримку гомеостазу та адаптацію в соціальному середовищі.

Результати та їх аналіз. В клініко-психологічному контексті це означає, що психічне відображення детерміноване станом нервової системи в тілесно-інформаційній єдності з особливостями особистості суб'єкта відображення (по Л. С. Рубінштейну). Ті чи інші відхилення в функціонуванні цих детермінант призводять до спотворення образу світу з паралельною дезадаптацією. Якщо при цьому не актуалізуються, або неадекватно актуалізуються регуляторні механізми (у зв'язку з їх відсутністю в індивідуальному досвіді, або у зв'язку з певними відхиленнями психічного розвитку) може наступати стійка дезадаптація, яка призводить до аномальної поведінки і появи психопатологічних симптомів, в тому числі і продуктивних.

Основним завданням сучасної загальноосвітньої школи є навчання, виховання та розвиток особистості в педагогічному процесі. Тому не випадково, що до числа практичних завдань, які постають перед психологією, відноситься створення методичної бази для контролю за ходом, повноцінністю змісту і умовами психічного розвитку дитини, організації психологічної допомоги в період вікових криз. В числі проблем комплексного вивчення людини поряд з такими, як проблема особистості, поведінки і діяльності, свідомості – постає і проблема інтелектуального розвитку.

Коли інтелектуальні можливості особистості знижені, вона вимушена діяти на основі більш простих, примітивних форм регуляції, які формуються стихійно у вигляді стереотипів і шаблонів поведінки, засвоєних на дещо нижчих рівнях навчання. При цьому слід зазначити, що стереотипними можуть бути не тільки форми поведінки, що проявляються в певних ситуаціях, а й цінності, якими керується індивід при прийнятті рішення. Отже, коли рівень пізнавальних можливостей недостатній, система цінностей формується як конгломерат розрізаних шаблонів і стереотипів, засвоєних від референтних людей без критичного порівняння і осмислення. В цьому випадку така система вміщує в собі протиріччя і тоді свідомість має фрагментарний характер. За таких обставин людина в певних проблемних ситуаціях при прийнятті рішення може керуватися тими стереотипами, які швидше за все актуалізуються в силу певних причин (наприклад емоційних), але які зовсім неадекватні ситуаціям.

У випадку коли цінності референтних людей порівнюються, усвідомлюються, з часом система цінностей стає більш цілісною, взаємопов'язаною, позбавленою протиріч. На основі пізнавальних можливостей індивіда формується не тільки поінформованість, обізнаність, а й якості різнобічної компетентності, як форми загального ментального досвіду. Такий тип поведінки у психології прийнято називати адаптивним, гармонійним. Таким чином, високий рівень розвитку інтелекту сприяє розвитку цілісних і системних форм саморегуляції, а низький – породжує випадкове пристосування до ситуації, яке за своєю суттю має компенсаторний характер.

У деяких дослідженнях підтверджується, що інтелект і креативність є модераторами прояву особистісних якостей, актуальних для різних видів соціальних ситуацій. Існують дані, які засвідчують, що діти з високими та вище середнього рівня інтелектуальними показниками набагато успішніше адаптуються в суспільстві.

Доведено також, що прояви особистісних якостей, ситуативні зміни яких можливі дякуючи інтелекту, з підвищенням ролі соціального контролю в ситуаціях групової взаємодії також зростають. Наші подальші дослідження також засвідчують, що діти, підлітки, студенти з високими показниками інтелекту мають кращі успіхи у навчанні, краще адаптовані до життя, більш розкуті, мають більш широ-

кий спектр спілкування. Ці учні відрізнялися також за показниками когнітивно-стильових характеристик, тобто мали кращу структуру персонального пізнавального стилю, що позначалося на продуктивності їх навчання.

Відмічаючи різноманіття шляхів розвитку інтелекту і креативності, зокрема, Д. В. Ушаков вказує на залежність цього розвитку від складної взаємодії особистісних, когнітивних і метакогнітивних структур, які формуються внаслідок багатомірних впливів середовища, піддаючись зворотнім впливам генетичних факторів. Виходячи з зазначеного, саме в процесі такої взаємодії і формується індивідуальна здібність (можливість і готовність) до адаптації. Сказане наводить на думку про необхідність більш глибокого вивчення такого складного процесу реалізації соціальної сутності людини, яким є адаптація.

Висновки. Не можна не погодитися з В. О. Сухомлинським, який писав: «Неук небезпечний для суспільства... Неук не може бути щасливим сам і причиняє шкоду іншим. Випускник школи може чогось і не знати, але він обов'язково повинен бути розумною людиною». Проведений аналіз вказує на необхідність більш прискіпливої уваги до формування інтелектуального потенціалу нації, що буде сприяти розвитку здібностей і можливостей кожної особистості до оволодіння і відтворення змісту соціального досвіду. Таку здібність (можливість, готовність) можна виразити, на наш погляд, терміном «соціальність», як феномен специфічного вираження природи людини на індивідуальному рівні. Виходячи з цього, одним із завдань закладів освіти і культури має бути не тільки передача соціального досвіду (культурного, ідеологічного, релігійного та ін.), але і розвиток соціальної інтенції (намірів), яка виступає в якості умови для саморозвитку, самовдосконалення людини. Проблема когнітивного розвитку актуальна не тільки для підростаючого покоління, а набуває своєї гостроти, ще й тому що в Україні близько 14 млн людей пенсійного віку. Існує велика проблема стосовно ментальної діяльності цих людей та надання їм психологічної і соціальної допомоги.

У зв'язку з тим, що людська соціальність, як засвідчує життя, відзначається складністю та крихкістю, легко піддається деформації то цей феномен вимагає цілеспрямованого гуманістичного розвитку, суттю якого є розуміння людини як невичерпної індивідуальності. Інтелектуальне виховання передбачає поряд з пізнавальними процесами (передача молодій людині системи знань про оточуючий світ та озброєння її методами наукового пізнання) також реалізацію психологічної функції – формування суб'єктивного світу особистості.

В якості основних показників такої інтелектуальної зрілості виступають широта розумового кругозору; гнучкість і багатоваріантність оцінок того, що відбувається; готовність до прийняття незвичайної інформації; вміння усвідомлювати події одночасно в ретроспективному і проєктивному планах (розуміти причини і передбачати наслідки); орієнтація на виявлення суттєвих, об'єктивно значущих аспектів подій; схильність мислити в категоріях вірогіднішого і т. д.

Таким чином, основне завдання інтелектуального виховання полягає в тому, щоб допомогти молодій людині вибудувати свій інтелектуальний, ментальний світ. Саме від цього, на нашу думку, залежить вся подальша соціальна лінія розвитку індивіда, яка дозволяє прослідкувати реальний рівень присвоєння молодою людиною суспільної людської сутності. За такого підходу з'являються можливості для більш поглибленого вивчення глобальної психологічної проблеми – що являється психологічним підґрунтям розвитку людини як особистості, а також і того, як відбувається цей процес.

Список літератури

1. *Воронин А. Н.* Интеллект и креативность в межличностном взаимодействии. – М.: Ин-т психологии РАН, 2004. – 340 с.
2. *Пиаже Ж.* Избранные психологические труды: Психология интеллекта. Генезис числа у ребёнка. Логика и психология. – М.: Международная академия, 1994. – 680 с.
3. *Роберт Дж. Стернберг.* Интеллект успеха. – М.: Попурри, 2015. – 400 с.
4. *Шереметьев К. П.* Интеллект. Инструкция по применению. – СПб: Весь, 2014. – 260 с.

ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЕ РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛИЗАЦИЯ ЛИЧНОСТИ

В. Ф. Пузырный (Чернигов)

В статье теоретически проанализированы и обобщены основные концепции роли интеллектуального потенциала человека в формировании адаптационных возможностей. На основе анализа фактов из литературных источников и результатов собственных исследований показано значение интеллекта человека как универсальной формы адаптации в социуме. Обосновывается понятие интеллектуального воспитания, которое, наряду с познавательными процессами (передача молодому человеку системы знаний об окружающем мире и вооружение его методами научного познания), предполагает также реализацию психологической функции – формирование субъективного мира личности. Если интеллектуальные возможности личности снижены, она вынуждена действовать на основе более простых, примитивных форм регуляции, которые формируются стихийно в виде стереотипов и шаблонов поведения, усвоенных на несколько более низких уровнях научения. При этом следует отметить, что стереотипными могут быть не только формы поведения, которые проявляются в определённых ситуациях, но и ценности, которыми руководствуется индивид при принятии решения.

Ключевые слова: интеллект, социализация, адаптация, личность, интеллектуальное воспитание, психическое развитие.

INTELLIGENCE DEVELOPMENT AND PERSONALITY SOCIALIZATION

V. P. Puzyrnyi (Chernihiv, Ukraine)

Chernihiv National Technological University

The article analyzes the basic concepts of the role of person intellectual potential in the adaptive possibilities development. Based on the analysis of facts from literary sources and the results of author's studies, it describes the value of human intelligence as a universal form of adaptation in society. The author develops the concept of intellectual education, which involves along with cognitive processes (the transfer to the young man of the knowledge about the environment around the world and the methods of its scientific study) the implementation of the psychological function – the formation of the subjective world of personality. If the intellectual capabilities of the individuals are reduced, they are forced to act on the basis of simpler, primitive forms of regulation, which are formed spontaneously in the form of stereotypes and patterns of behavior, learned at somewhat lower levels of instruction. It should be noted that stereotyped can be not only forms of behavior, which are manifested in certain situations, but also the values that guides the individual in making a decision.

Key words: Intelligence, socialization, adaptation, personality, intellectual education, mental development.

УДК 157.922 : 159.923 + 316.6

Надійшла 21.08.2017

Л. М. ФАЛЬКОВСЬКА¹, К. П. ГАВРИЛОВСЬКА¹, Л. В. МУЗИЧКО²КОНСТРУКТ «ЗДОРОВ'Я» У СТРУКТУРІ СВІДОМОСТІ
СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

¹Житомирський державний університет ім. Івана Франка; ²Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана <loboznjuk@gmail.com>

У статті наведено результати емпіричного дослідження соціальних уявлень студентської молоді щодо здоров'я. Система цих уявлень, представлена репрезентативною вибіркою (більше 150 студентів I–IV курсів), дозволяє осмислити місце, роль, значення здоров'я у житті та поведінці майбутніх еліт суспільства. Результати, отримані в ході емпіричного вивчення структури та змісту конструкту «здоров'я» у свідомості студентства, дали підстави зрозуміти не тільки реальну оздоровчу практику молодих людей, а й відчутти гостру необхідність розробки державних, громадських та особистісних програм, спрямованих на зростання соматичного та психічного благополуччя суспільства.